

Szlovák kisebbségi oktatás Magyarországon

A népszámlálások adatai szerint a magyarországi szlovák kisebbség talán Európa leggyorsabban asszimiláló kisebbsége. A XX. században a mai Magyarország területén a következőképpen alakultak szlovák anyanyelvűek adatai.

	1920.	1930.	1941.	1949.	1960.	1980.	1990.	2001.
A szlovák anyanyelvűek száma (fő)	141 877	104 786	75 877	25 988	30 690	16 054	12 745	11 816
A szlovák nemzetiségűek száma (fő)	nincs adat	nincs adat	16 677	7 808	14 340	9 101	10 459	17 692
A szlovák nyelvet beszélők (fő)	399 176	346 053	270 248	168 192	168 872	86 148	68 852	60 664

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A szlovák közösség saját létszámát 100-110 ezerre becsüli. Tekintettel a közösség erős kettős kötődésére, a magyarországi kisebbségpolitika a szlovák igények kielégítése során többnyire a becsült számadatból indul ki.

A magyarországi szlovák nyelv

A magyarországi szlovákok a szlovák irodalmi nyelv kialakulása előtt hagyták el eredeti nyelvi környezetüket. A későbbi történelmi események következtében a szlovák nyelvújítási mozgalommal csupán egyes papoknak, lelkészeknek volt kapcsolatuk, így a magyarországi szlovák nyelvi szigetek nyelvhasználata megmaradt a korábbi nyelvjárásoknál. A magyarországi szlovákok által használt dialektusok sem egységesek, szinte településenként más – más nyelvváltozatot használ a közösség. Magyarországon megtalálható mindhárom nagy szlovákiai nyelvjárás (a nyugat-, közép- és kelet-szlovák) előképe.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a három vallási közösség, amelyhez a magyarországi szlovákok döntő hányada tartozik, a nyelvhasználat területén tovább mélyítette az eltéréseket. A délkelet-alföldi evangélikus szlovákság eredeti nyelvjárása a mai szlovák irodalmi nyelvhez legközelebb álló közép-szlovák nyelvjárás, ám az evangélikus liturgia a legutóbbi időkig az ún. szlovákizált cseh nyelvet használta. A műveltséget megalapozó szlovák nyelvű nyomtatványok ezen a nyelven kerültek el az iskolázott olvasókhöz.

A Budapest környéki, többnyire katolikus vallású szlovák települések nyelvjárása általában a nyugat-szlovák dialektus, ám itt is akadnak közép-szlovák nyelvjárás használó közösségek. A katolikus liturgiában viszonylag hamar megjelent az irodalmi szlovák nyelv, ami jórészt a közvetlenebb anyaországi kapcsolatoknak köszönhető.

A kelet-magyarországi görög-katolikus vallású

szlovákok a liturgiák során jobbra a kelet szlovák nyelvjárás használják, amely e közösségek saját nyelve.

Az oktatásban a szlovák irodalmi nyelvet tanítják. Ennek egyik kedvezőtlen következménye a nyelvhez fűződő szoros érzelmi viszony hiánya. Az iskolába kerülő, jó esetben a helyi szlovák nyelvjárás ismerő gyermekek az irodalmi szlovákot szinte idegen nyelvként tanulják, s hosszabb távon elvesztik közvetlen kapcsolatukat az archaikus, a modern kifejezéseket egyáltalán nem használó helyi nyelvjárással. A szülőkkel és a nagyszülőkkel való nyelvi kommunikációban éppen ezért egyre inkább a magyar nyelv válik meghatározóvá.

A szlovák nyelv az oktatási rendszerben

Magyarországon a szlovák nyelvű nevelést folytató óvodák száma hatvanhat. Ezekbe az óvodákba – egy 2003. évi felmérés szerint – összesen 2720 gyermek jár.

Az ország területén öt kéttannyelvű szlovák-magyar iskola működik. Ezekből háromnak a legmagasabb arányú szlovák lakossággal rendelkező, délkelet-magyarországi Békés megyében van a székhelye. Az öt intézményből egy országos beiskolázású, három regionális egy pedig helyi intézmény. Három iskola – tekintettel az országos, illetve regionális feladatellátásra – kollégiummal is rendelkezik. Az öt intézményből a szarvasit 2004-től, a békéscsabait pedig 2005-től az Országos Szlovák Önkormányzat működteti. Az öt kéttannyelvű iskolában összesen 814 tanuló tanul.

További negyvenhét általános iskolában tanítják a szlovák nyelvet heti négy, a szlovák népismeret tantárgyat pedig heti egy órában. Ezekben az oktatási intézményekben 2003-ban 3611 diákot tartottak nyilván.

A szlovák nyelven – vagy szlovák nyelvet – oktató kisebbségi középiskolák száma összesen három, amelyekből kettő gimnázium, összesen 107, egy pe-

dig érettségi utáni szakképző iskola, összesen 17 tanulóval. Ezek mellett a szlovák-magyar országhatár mentén még négy szakképző intézményben tanítják a szlovákokat, mint idegen nyelvet. Ezekben összesen 173-an tanulnak szlovákul.

A felsőoktatásban országosan két egyetemi (Budapest és Piliscsabán), valamint három főiskolai karon (Szegeden, Esztergomban és Szarvason) összesen 143 hallgató tanul szlovák nyelvet és irodalmat, illetve szlovakisztikát. (*A felhasznált Oktatási Minisztériumi statisztikai adatok a 2003/2004-es tanévre vonatkoznak.*)

A közigazgatás és a (szlovák) kisebbségi oktatás

Az oktatás legfőbb felelőse az állam, illetve annak képviselőjében az Oktatási Minisztérium. A szaktárca dolgozza ki az oktatás teljes területére kötelező érvényű jogszabályokat (a köz- és a felsőoktatási törvényt), a valamennyi közoktatási intézményben kötelezően érvényes Nemzeti Alaptantervet, az érettségi vizsgakövetelményeket, valamint a kisebbségi oktatásban – így a magyarországi szlovák oktatásban is – kötelező érvényű, a nemzeti és etnikai kisebbségek oktatásáról szóló irányelvet. A minisztérium kisebbségi oktatással összefüggő szakmai feladatai ellátásának megkönnyítése érdekében hozta létre az *Országos Kisebbségi Bizottságot* (OKB). A bizottságba valamennyi kisebbség országos önkormányzata delegál egy-egy tagot. A szlovák delegátus jelenleg a testület alelnöke. A bizottság minden olyan jogszabály-tervezetet, illetve dokumentumot véleményez, amely érinti a kisebbségi oktatás kérdéskörét. Ezek nagyobb részében egyetértési joga van. A bizottság kezdeményezheti a kisebbségi oktatásban feszültséget okozó kérdések megvitatását is, és azokkal kapcsolatos intézkedéseket kezdeményezhet. Az OKB jogosítványa a kisebbségi oktatásban használatos tankönyvek megjelentetésének jóváhagyása is.

A felsőoktatás a közoktatásnál jóval önállóbb szakterület. Itt az állami feladatvállalás a felsőoktatási törvény kidolgozása és elfogadása mellett az egyes felsőoktatási szakok akkreditációja feltételeinek kidolgozására korlátozódik.

Szintén az állam kompetenciája a köz- és felsőoktatás finanszírozása rendszerének kidolgozása, karbantartása, illetve azt az évenkénti költségvetési törvényelfogadásakor annak érvényesítése.

Az állam a közoktatással kapcsolatos feladatának ellátását, illetőleg az oktatási intézmények fenntartói hatáskörét átruházza a települési önkormányzatokra. A közoktatási törvény szerint ezek kompetenciájába tartozik a helyi tanterv elfogadása, a közoktatás települési intézményeinek megszervezése és működtetése, az intézmények vezetőinek kinevezése, visszahívása, valamint a település oktatási intézményeinek finanszírozása (a közoktatási törvény szerint a központi támogatások aránya körülbelül a fenntartási költségek 70%-át teszi ki).

Az adminisztráció nyelve döntően a magyar, ám a kifejezetten a kisebbségi oktatásra vonatkozó jogszabályok, dokumentumok megjelennek az érintett kisebbség nyelvén is. A helyi közigazgatás nyelve általában szintén a magyar, de az önkormányzatok – a helyi lakosság igényei alapján – kötelesek biztosítani döntéseik és tájékoztatásaik megjelentetését a településen élő kisebbség nyelvén is.

A szakmai támogatás struktúrája

A szlovák kisebbségi oktatás szakmai támogatása három szinten folyik. Kétoldalú megállapodás alapján az Oktatási Minisztérium elősegíti és támogatja a szlovák oktatásban közreműködő pedagógusoknak a *Szlovák Köztársaságban történő szakmai képzését* és továbbképzését. Emellett megrendelőként elősegíti a pedagógusok módszertani kézikönyveinek, továbbképzési programjainak előkészítését, illetve akkreditációját.

Az *Országos Közoktatási Értékelési Központ* (OKÉV) mérési és vizsgáztatási feladatkörén belül a szakértői névjegyzék karbantartását, az érettségi vizsgák előkészítését, az érettségivel kapcsolatosan a szlovák nyelv- és irodalom szakos tanárok, valamint a szlovák középiskolákban dolgozó más – pl. történelem-, népismeret-, földrajz szakos – pedagógusok felkészítését szolgáló programok kidolgoztatását, az ezzel kapcsolatos továbbképzések megszervezését, miközben a vizsgabizottságokat is működteti. E szervezet végzi a kisebbségi szakokból, így a szlovák nyelv és irodalomból, valamint a szlovák népismeretből meghirdetett országos középiskolai tanulmányi versenyek előkészítését és megszervezését is. Ebben az OKÉV évtizedes tapasztalatokkal rendelkező *szlovák nyelvi referense* működik közre.

A központi közigazgatás szervei mellett az OKÉV-nek helyi, illetve hét regionális központja is működik, az egyes megyékben pedig az ottani Pedagógiai Intézetek segítik a közoktatás szereplőinek munkáját. A szlovákok által leginkább lakott megyékben (Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest, Komárom-Esztergom) vagy *főállású szlovák oktatási referens*, vagy a megyében tevékenykedő, a szakértői névjegyzékben *szlovák oktatási szakértő*ként szereplő szakemberek vesznek részt a feladatellátásban.

A felsoroltakon túl az *Országos Szlovák Önkormányzat* (OSZÖ) az oktatással kapcsolatos szakmai feladatai ellátása céljából létrehozta a maga Oktatási Bizottságát. E Bizottság elnöke az önkormányzat delegáltja az OKB-ban. Ugyancsak az Országos Szlovák Önkormányzat hozta létre és működteti a *Szlovák Óvodai Módszertani Központot*, amely az óvodai munka szakmai támogatását, a szlovák óvónők továbbképzését és módszertani anyagokkal való ellátását tűzte ki céljául. A Központ működésének kedvező tapasztalatai alapján az OSZÖ hasonló intézmény létrehozását tervezi a szlovák általános iskolai, valamint a középiskolai oktatáshoz is.

Óvodai nevelés

Az óvodai nevelés célcsoportját elsősorban a 3-6 éves gyermekek adják. A felső korhatár változhat, legfeljebb hét évre aszerint, hogy elég felkészült-e a gyermek az általános iskolai oktatásra. Ötéves korától valamennyi gyermek számára kötelező bekapcsolódni az iskola-előkészítő nevelésbe, függetlenül attól, járt-e korábban óvodába. Az óvodák működtetését az állami költségvetés normatívái, valamint a települési önkormányzat hozzájárulása fedezik.

A kisebbségi óvodai nevelés jogszabályi háttérét az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló 137/1996 (VIII. 28) számú kormányrendelet, valamint a *Nemzeti és etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelvéről* szóló 32/1997 (XI. 5) számú MKM rendelet képezi. A helyi óvodai nevelési programot az Óvodai nevelés országos alapprogramjának, valamint a Nemzeti és etnikai kisebbség óvodai nevelése irányelvének figyelembe vételével maguk az óvodák dolgozzák ki, amelyet az illetékes települési önkormányzat az érintett helyi szlovák kisebbségi önkormányzat egyetértésével hagy jóvá.

A szlovák kisebbségi óvodai programoknak két változata létezik, közülük a leginkább elterjedt a szlovák-magyar kétnyelvű nevelés, amely során az óvodai élet különböző helyzeteiben mindkét nyelvet használják. A nyelvhasználati arányokat a helyi óvodai nevelési program tartalmazza. A hangsúlyt általában a kisebbségi nyelv fejlesztésére helyezik.

Szlovák nyelvű nevelést a statisztikai adatok szerint mindössze hét magyarországi óvodában folytatnak. Az óvodai nevelés e típusában a gyermekek valamennyi tevékenységét szlovákuul irányítják.

Alapfokú oktatás

A kötelező alapfokú oktatás keretét adó jogszabályok kidolgozása a kormányzat feladata. Az iskolák

ezek alapján készítik el oktatási programjukat és – ennek részeként – helyi tantervüket. A helyi tanterv bázisa a Nemzeti Alaptanterv, amely a közoktatásban elérendő követelmények 70-75%-át határozza meg. A maradék teret a helyi igények alapján a fenntartó tölti ki. A szlovák kisebbségi oktatásban például a helyi pedagógiai programnak tartalmaznia kell a szlovák nyelv- és irodalom, valamint a szlovák népismeret tantárgy követelményeit is.

A kisebbségi törvény értelmében – ha azt legalább nyolc tanuló szülei kezdeményezik – meg kell szervezni a (szlovák) kisebbségi oktatást.

A közoktatási törvény rendelkezései szerint az iskolai nevelés és oktatás, a kollégiumi nevelés

nyelve a magyar, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségek nyelve. A nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó gyermekek, tanulók – a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényben meghatározott választás alapján – anyanyelvükön, illetőleg anyanyelvükön s magyarul, vagy magyar nyelven részesülhetnek óvodai, illetve iskolai nevelésben és oktatásban, kollégiumi nevelésben. A nevelés, oktatás – részben vagy egészben – más nyelven is folytathat.

Az említett törvény alapján a szaktárca elfogadta a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelése, iskolai oktatása irányelvének kiadásáról szóló 32/1997 (XI. 5.) MKM számú rendeletet, amely tartalmazza a kisebbségi oktatás célját, megszervezésének módját, az oktatás típusait, valamint nyelvenként a kisebbségi vonatkozású műveltségi területek (anyanyelv és irodalom, népismeret) nemzetiség-specifikus – esetünkben szlovák – követelményeit.

A kisebbségi oktatás mindenkor normatív támogatásáról az adott évre szóló költségvetési törvény rendelkezik. A minden magyarországi tanuló után igényelhető általános közoktatási normatíván felül a hazai szlovák kisebbségi oktatásban résztvevők kiegészítő támogatásban részesülnek. A kisebbségi kiegészítő normatíva differenciált, a magasabb színvonalú szlovák-magyar kétnyelvű, illetve szlovák anyanyelvű oktatás támogatása magasabb összegű.

A magyarországi szlovákok közoktatását biztosító rendszer a közösség nyelvi-kulturális asszimilációjának szintjéből következően elsősorban nyelvoktató iskolákat működtet. Ebben az oktatási formában, a kisebbségi oktatás irányelve rendelkezéseinek megfelelően a tanulók heti négy órában tanulják kisebbségi nyelvüket és irodalmukat. Emellett heti egy órában – önálló vagy integrált tantárgyként – tanulják a szlovák népismeretet is. (Ezt a tantárgyat szinte kizárólag magyar nyelven oktatják a nyelvoktató iskolákban.)

A kétnyelvű szlovák kisebbségi oktatás tartalma – az ilyen oktatást biztosító intézmények alacsony száma ellenére is – szinte minden iskolában más és más. Az Irányelv rendelkezései szerint a tananyag 50%-át a kisebbségi nyelven sajátítják el a tanulók, ám ennek módját (kétnyelvű vagy egynyelvű órák szaknyelvi kiegészítéssel), illetve pontos tartalmát (humán tananyag anyanyelven, reáltananyag magyarul) az adott intézményben állapítják meg a helyi körülmények, szülői elvárások, illetve a pedagógus-ellátottság függvényében. Ma Magyarországon a szlovák oktatásban négy ilyen kéttannyelvű iskola működik. Ezek közül három regionális beiskolázású intézmény.

Az ún. *kisebbségi anyanyelvű oktatásban* a tananyag túlnyomó részének átadása szlovák nyelven történik, vagyis a magyar nyelv- és irodalom tantárgyon kívül minden mást lényegében szlovákul sajátítanak el a tanulók. A hazai szlovák közoktatásban egyetlen intézmény nyilvánította ki magáról, hogy ilyen program szerint oktat.

A magyarországi szlovák oktatásban használt *tankönyvek* fejlesztése állami feladat. Az anyaországból behozott tankönyvek csak kis mértékben alkalmazhatók a tantervi és nyelvhasználati eltérések miatt. Ennek ellenére néhány iskolában – elsősorban a kéttannyelvűekben – használnak Szlovákiából származó olvasókönyveket, szlovák nyelv- és irodalom tankönyveket is.

A szlovák nyelv- és irodalom oktatásához a tankönyvek és munkafüzetek megjelentetése folyamatos. A szlovák népismeret tantárgy oktatásához szükséges tankönyvek az első négy évfolyam részére biztosítottak, ám a későbbi osztályok számára még nem sikerült megírni azokat.

A kéttannyelvű és szlovák nyelvű oktatásban használatos egyéb szlovák nyelven oktatott szaktárgyak esetében általában a magyarországi, magyar nyelvű tankönyvek fordítását használják. Általában a történelem, földrajz tantárgyakat, valamint a készségtárgyakat oktatják szlovákul. A budapesti szlovák iskolában tanítanak egyéb tárgyakat is szlovák nyelven, fizikát, matematikát, biológiát is. Az ehhez szükséges szlovák nyelvű tankönyvek csaknem minden osztály számára hozzáférhetők.

A *lefordításra szánt tankönyveket* az érintett szlovák iskolák pedagógusai választják ki, az Országos Kisebbségi Bizottság hagyja jóvá, majd az Oktatási Minisztérium bízta meg a tankönyv kiadóját a fordítás elkészítésével.

Középfokú oktatás

A magyarországi középfokú oktatás a 9. évfolyamon kezdődik, és a 12., illetve bizonyos esetekben a 13.

évfolyamon ér véget, azaz a 14-18 (19) éves korosztályt érinti. A középfokú oktatás hárompólusú, a zárólag szakmai képzést biztosító *szakiskolákra*, a szakképzés mellett érettségit is nyújtó *szakközépiskolákra* és a *gimnáziumokra* oszlik.

A szakképző iskolák és a szakközépiskolák elsődlegesen középfokú szakmai képzéseket nyújtanak, míg a gimnáziumok az érettségire és a felsőfokú képzésre készítik fel tanulóikat.

A szakképzésben a 9. és 10. évfolyam kötelező, ezek az évfolyamok nyújtják az egységes felkészítő képzést. Ezt követően a tulajdonképpeni szakmai képzés mind hosszát, mind tartalmát tekintve szakmák szerint már eltérő.

A *szlovák nyelvű szakképzésben* ez azt jelenti, hogy alapképzési szakaszban, az általános iskolai rendszerhez hasonlóan, heti négy órában tanulnak a diá-

kok szlovák nyelvet és irodalmat, valamint népismeretet. A szlovák nyelvet, mint idegen nyelvet is tanulhatják. Ekkor szintén heti négy az óraszám, amit a szakképzési évfolyamokon a szaktantárgyak szaknyelvi ismereteire szánt ugyancsak négy óra követ.

A szakképzés tanmeneteinek alapképzési szakaszára érvényesek a Nemzeti Alaptanterv követelményei, természetesen a szlovák nyelv- és irodalom, valamint a szlovák népismeret követelményeivel kiegészülve. A szakképzési szakaszban oktatott ismereteket az *Országos Képzési Jegyzék* előírásai határozzák meg. Ugyanakkor a szlovákul, vagy szlovákul és magyarul is oktatott szaktantárgyakat, az azokban elsajátítandó ismereteket az iskola helyi tanterve tartalmazza, amelyet – mint az általános iskolákénál – az intézmény fenntartója fogad el.

A szakképző intézményekhez hasonlóan a *szakközépiskolákban* is két részre válik szét az oktatás. Az alapképzési szakasza hasonló a szakképző iskolákéhoz, azonban – mivel ez az iskolatípus a szakképzés mellett a 11. és 12. évfolyamon az érettségire és a továbbtanulásra is felkészíti tanulóit – ezekben az osztályokban is tovább folyik az alapképzéshez tartozó tantárgyak oktatása.

A helyi tantervek kidolgozásához a Nemzeti Alaptanterv és az Országos Képzési Jegyzék előírásai mellett éppen ezért figyelembe kell venni az *Érettségi vizsgakövetelményekről szóló oktatási miniszteri rendeletben* foglalt követelményeket is.

A *gimnáziumi oktatás* általános oktatást nyújt és felkészíti a tanulókat az érettségire, valamint a felsőfokú képzésben való részvételre. A szlovák nyelvű oktatásban a gimnáziumok, hasonlóan az általános iskolákhoz, folytathatnak nyelvoktató, kéttannyelvű, vagy szlovák anyanyelvű oktatást. Ma Magyarországon a szlovák-magyar kéttannyelvű gimnáziumi oktatási forma létezik, amelyben a tananyag legalább 50%-át tanítják szlovák nyelven. Ez azt jelenti, hogy a humán jellegű tantárgyak mellett általában a kötelező készségtárgyak tanítási nyelve is a szlovák.

A gimnáziumi tanulmányokat az érettségi vizsga zárja le, amely során a szlovák-magyar kétnyelvű oktatásban résztvevő diákok a szlovák nyelv- és irodalom mellett még két tárgyból vizsgáznak szlovák nyelven. Az érettségi vizsga ezt követően egyenértékű az állami nyelvvizsgálattal.

A közoktatáshoz hasonlóan a (szlovák) kisebbségi oktatást középfokon is meg kell szervezni, ha azt legalább nyolc tanuló szülei kezdeményezik.

A közoktatási törvény mellett az oktatás e szintjének jogi környezetét az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) sz. kormányrendelet képezi, amely meghatározza a *kisebbségi gimnáziumi érettségi vizsga* szervezési és tartalmi feltételeit. A szlovák nyelv- és irodalom, valamint szlovák népismeret tantárgyak részletes érettségi követelményei elkészültek, a vizsgázók és vizsgáztatók rendelkezésére állnak.

A *szakképzésben a szlovák nyelvoktatás* elsősorban az egyes szaktantárgyak – kereskedelem és marketing, ügyvitel, kereskedelmi földrajz – szlovákul, vagy magyarul s szlovákul való tanítása megalapozását szolgálja. A szaktantárgyak szlovák nyelvű oktatásra elsősorban a szlovák-magyar határ mentén, a kereskedelmi és vendéglátó-ipari szakképzésben van példa. A szlovák nyelven is oktató szakképző intézmények száma országosan öt, ebből egy Budapesten található, a többi az országhatár mentén (Komáromban, Balassagyarmaton és Sátoraljaújhelyen).

A *szlovák tanítási nyelvű gimnáziumokban* a tantárgyak legalább 50%-át oktatják szlovákul. A két gimnázium Budapesten, illetve a magyarországi szlovák közösség fővárosának, szellemi központjának tartott Békéscsabán működik.

A *tankönyvek* fejlesztése az oktatás ezen a szintjén is állami feladat. Nehézséget okoz azonban a tankönyveket elkészítő szakemberek hiánya. A szlovák-magyar kétnyelvű gimnáziumok részre a szlovák nyelv- és irodalom, valamint a szlovák népismeret tankönyvek részben már rendelkezésre állnak, illetve kidolgozásuk és megjelentetésük folyamatos. Az egyéb szlovák nyelven oktatott tantárgyakhoz szükséges tankönyvek fordítása is rendszeres. A két szlo-

vák gimnáziumban a történelem és a földrajz, valamint a készségtárgyak oktatása folyik szlovákul. Egyes tankönyvek, oktatási segédanyagok – térképek, táblázatok – a Szlovák Köztársaságból érkeznek.

A szakképzésben elsősorban anyaországi szaktankönyveket használnak. Egyes szakmákhoz ugyan készültek magyar nyelvről fordított szlovák nyelvű tankönyvek is, de ezek száma elenyésző.

Felsőoktatás

A *szlovák nyelvű felsőoktatás* két egyetemi szakon, valamint három főiskolai szakon folyik. Ezek elsődlegesen pedagógusképző helyek, amelyek biztosítják a szlovák közoktatás pedagógus ellátását. Emellett azonban az egyetemi képzésben általános *szlovákisztikai képzés* is folyik. A szlovák szakot működtető intézmények országon belüli elhelyezkedése megfelel a szlovák anyanyelvű lakosság elhelyezkedésének.

A kisebbségi törvény a kisebbségek kollektív jogai közt említi a kezdeményezés lehetőségét anyanyelvük felsőfokú oktatási feltételeinek megteremtésére. Ugyanez a jogszabály biztosítja a szlovák gimnáziumok végzősei számára az anyanyelven történő felvételi vizsga jogát. Ugyancsak kimondja a törvény, hogy a kisebbségek oktatásához *az anyanyelvű pedagógusok képzése állami feladat*. A felsőoktatási törvény biztosítja a magyarországi szlovákok számára is az anyanyelven való képzés jogát, valamint azt, hogy *diplomájuk magyar és szlovák nyelven* kerüljön kiadásra.

A felsőoktatási törvény rendelkezéseinek megfelelően megjelentek a bölcsész tudományi és egyes társadalomtudományi alapképzések képesítési követelményei. Ezek között került sor a főiskolai és egyetemi szintű nemzetiségi szakok – köztük a *szlovák óvó- és pedagógusképzés* – képesítési követelményeinek kiadására.

Egyetemi szinten *önálló Szlovák Intézet* működik a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, tanszéki csoport pedig az Eötvös Loránd Tudományegyetem *Szlavisztikai Intézetében*. Szlovák főiskolai tanszék működik a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Karán, Esztergomban a Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskolán, valamint Szarvason, a Tessedik Sámuel Főiskolán.

A felsorolt intézmények saját kiadású tankönyvekből, jegyzetektől képzik hallgatóikat. Az oktatáshoz szükséges kiadványok megjelentetését az állam támogatja.

A *pedagógusképzés* keretében a magyar felsőoktatásban – elsősorban a szűk szakmai háttér és meritési bázis miatt – csupán a szlovák nyelv és irodalom szakos tanár-, szlovák tanító- és szlovák óvóképzés folyik. Az ország különböző felsőoktatási intézményeiben az elmúlt időszakban megtörtént az önálló szlovák kisebbségi tanszékek vagy tanszéki csoportok programjainak akkreditációja. A kisebbségi tan-

székeken kétoldalú egyezmények alapján *anyaországi lektor* segíti az oktató munkát.

A hazai képzés mellett kétoldalú egyezmény alapján lehetőség van *ösztöndíj* igénybevételére anyaországi képzésben, részképzésben való részvételhez. Ezek az ösztöndíjak a pedagógusképzés mellett bármely szakirányon lehetővé teszik a tanulást. A jelentkezők túlnyomó többsége mégis pedagógus, vagy bölcsész szakon végez a Szlovák Köztársaságban.

Magyarországon a *szlovák óvóképzés* Szarvason, a Tessedik Sámuel Főiskola Nemzetiségi és Idegennyelvi Tanszékén folyik. Ugyanez az intézmény szlovák *nemzetiségi tanítóképzést* is folytat csakúgy, mint az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola Idegennyelvi és Nemzetiségi Tanszéke. Mindkét főiskolai kar féléves *szlovákiai részképzést* is biztosít hallgatóinak.

Az általános iskola felsőbb évfolyamaiban oktató tanárok képzését a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Karán, a Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszéke biztosítja.

A középiskolai pedagógusképzést az anyaországi ösztöndíjak mellett az ELTE Bölcsésztudományi Tanszéke *Szláv Filológiai Kara* biztosítja. Az itteni hallgatók a pedagógiai szakirány mellett választhatják az szlovakisztikai képzést, mivel ez az intézmény általános értelmiségképzést is felvállal.

Az általános szlovakisztikai, szlovák szakos bölcsészképzés másik központja a katolikus egyház fenntartásában működő Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szlovák Tanszéke. Bár a profilja nem elsősorban pedagógusképzés, ám az egyetem keretében a hallgatóknak módja nyílik arra is, hogy a pedagógiai szakirányt választva középiskolai tanárként végezzenek.

Felnőttoktatás

A felnőttek számára szervezett *szlovák nyelvoktatás* több helyszínen, eltérő tartalommal és különböző szinteken jelenik meg a magyarországi nyelvoktatásban. A szlovák nyelvhasználat fejlődése szempontjából a legfontosabb az állam által támogatott, az egyetemek és főiskolák szlovák tanszékei által szervezett pedagógus továbbképzések rendszere. Ezek általában anyaországi részképzéssel is kiegészített tanfolyamok.

Hasonló, pedagógus-továbbképző programok akkreditálására és szervezésére lehetősége van más, nem a felsőoktatásban érdekelt szervezeteknek is. Az Országos Szlovák Önkormányzat is kidolgozott, akkreditáltatott, és rendszeresen szervez továbbképzéseket. Szlovákiából érkező előadókval folyó képzések végén a hallgatók oklevelet kapnak, és részvételüket beszámítják az egyébként kötelező pedagógus továbbképzések közé.

A szlovák nyelv iránti folyamatos érdeklődésnek köszönhető, hogy egyes nyelviskolák is indítanak szlovák nyelvtanfolyamokat, üzleti lapon, különbö-

ző szinteken a kezdőtől a nyelvvizsga előkészítő szintig.

Oktatáskutatás

A szlovák oktatással kapcsolatos kutatások is sokszereplősek. A magyarországi szlovák kisebbség létrehozta saját kutatóintézetét, amelynek egyik célja a szlovák oktatással kapcsolatos kérdések vizsgálata. Az utóbbi években feldolgozták a szlovák tanítóképzés történetét Békéscsabán; a magyarországi szlovák értelmiség anyanyelvhasználatát; egyes szlovákok által lakott települések szlovák nyelvoktatását és a magyar-szlovák kétnyelvűség néhány szociolingvisztikai szempontját az általános iskolás tanulók körében. Megállapításaik a szlovák nyelvvel kapcsolatos attitűd változását dokumentálják. Az általános és középiskolai tanulók a szlovák nyelv tanulása helyett egyre inkább az angol (német) nyelv elsajátításának fontosságát érzik. Az értelmiségi vizsgálat végkövetkeztetése is összecseng ezzel. Itt is a szlovák nyelvhasználat lehetőségeinek szűkülését rögzítik a felmérések. A *Szlovák Kutatóintézet* folyamatosan hozza nyilvánosságra az eredményeit.

A szlovák oktatás szempontjából fontos felméréseket végzett a *Társadalomkutató Intézet*. Egy korábbi vizsgálatuk során a nemzeti kisebbségekhez tartozó szülők – köztük a szlovákok – oktatással kapcsolatos elvárásait vizsgálták. A kutatás eredménye a korábban említett vizsgálatokéhoz hasonló, azaz a szlovák szülők általában fontosabbnak tartják a világnyelvek tanulását és az általános műveltséget megalapozó tárgyak oktatását, mint a szlovák nyelv hatékonyabb oktatását.

A felsoroltak mellett az oktatással, ezen belül elsősorban a felsőoktatással kapcsolatos kutatásokat végzik az egyetemi és főiskolai szlovák tanszékek is. Itt elsősorban az adott tanszéken oktatott tárgyakat megalapozó, valamint a hallgatók diplomamunkáinak kidolgozása során felmerülő, a szlovák nyelv és kultúra magyarországi jelenlétét dokumentáló kutatások folynak. Ezek egy része hozzáférhető nyomtatott formában, egy másik része az egyes tanszékek internetes honlapjain olvasható, a maradékot pedig az adott tanszék könyvtárában lehet tanulmányozni.

* * *

A szlovák-magyar gazdasági kapcsolatok fejlődésével és a hazai szlovák kisebbségi önkormányzatiság megerősödésével megváltoztak a magyarországi szlovák nyelvoktatással kapcsolatos elvárások. Megnőtt az igény a kéttannyelvű intézményekben való tanulás iránt, fokozatosan terjed a szlovák nyelvű szakképzés. Ez a két jelenség komoly kihívás elé állítja a szlovák nyelvű pedagógusképzést. Mivel a Szlovák Köztársaságból érkező vendégtanárok alkalmazásának lehetősége korlátozott, egyre növekszik a szaktantárgyakat szlovákul tanító pedagógusok iránti igény.